

Teie 11.08.2009 nr 1.1-12/15179-3

Pr Ene Rebane
peadirektor
Kodakondsus- ja Migratsiooniamet
kma.info@mig.ee

Õiguskantsler 10.11.2009 nr 7-7/090438/0906546

Väljasaatmiskeskuse järelkontrollkäik

Austatud peadirektor

Pöördun Teie poole seoses Kodakondsus- ja Migratsiooniameti väljasaatmiskeskusesse toimunud järelkontrollkäiguga.

06.05.2009 korraldasin kontrollkäigu Kodakondsus- ja Migratsiooniameti (edaspidi KMA) väljasaatmiskeskusesse, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikut alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokolliga artiklis 3 sätestatud väärkohtlemise ennetusametuse funktsiooni. Viisi eesmärgiks oli kontrollida, kuidas on asutuses tagatud isikute põhiõigused ja -vabadused. 29.06.2009 edastasin kirjaga nr 7-7/090438/0904003 soovitusel õiguspärasuse ja hea halduse tava tagamiseks seoses kontrollkäigul tuvastatud asjaoludega. 11.08.2009 kirjaga nr 1.1-12/15179-3 edastasite vastuse soovitusete täitmiseks astutavate sammude kohta.

30.09.2009 viisid minu nõunikud läbi järelkontrollkäigu väljasaatmiskeskusesse.

Järgnevalt annan ülevaate järelkontrollkäigu raames tuvastatud asjaoludest soovitusete täitmise kohta (I), seoses järelkontrollkäigul tõusetunud küsimustega esitan täiendavad soovitusel väärkohtlemise ennetamiseks (II) ning käsitlen kontrollkäigul täiendavalt tõusetunud küsimusi, mille osas palun Teil esitada selgitused vastava praktika põhjenduste kohta (III).

Soovitusete täitmise kontrollimisel olen võtnud arvesse, et teatud soovitusete täitmine võib võtta rohkem aega. Minu soovitusete eesmärk on tagada keskuses kinni peetud isikute põhiõiguste ja -vabaduste järgimine ning ennetada väärkohtlemise esinemist. Selle saavutamiseks on vajalik lisaks üksikjuhtudel isikute põhiõiguste ja -vabaduste järgimisele täiendada keskuse töökorraldust viisil, mis aitaks võimalikke väärkohtlemise juhtusid ennetada ning avastada. Seetõttu palun Teil esitada konkreetne tegevuskava soovitusete täitmiseks.

1. Õiguskantsleri 29.06.2009 soovitude täitmine

1.1. Turvaabinõude eesmärgipärasus, proportsionaalsus ja põhjendamiskohustus

Kontrollkäigu tulemusena tegin soovitusel kohaldada väljasaatmiskeskuses turvaabinõusid eesmärgipäraselt, arvestades proportsionaalsuse põhimõtet ning tagada põhjendamiskohustuse järgimine (alapunktid 4.2–4.3).

Märkisite kirjalikus vastuses, et väljasaatmiskeskuses kohaldatakse turvaabinõusid soovitud toodud põhimõtteid järgides. Lisasite, et KMA korraldab keskuse ametnikele asutusesisese koolituse, et täiendada teadmisi haldusakti koostamisest, pöörates erilist rõhku põhjendamiskohustusele, proportsionaalsuse põhimõtte järgimisele ja turvaabinõude eesmärgipärasele kasutamisele.

Järelkontrollkäigul selgus, et pärast soovitude tegemist on keskuses kohaldatud turvaabinõusid vaid meditsiinilistel põhjustel. Seetõttu ei olnud järelkontrollkäigu raames võimalik kontrollida osundatud põhimõtete rakendamist praktikas. KMA esindajad teavitasid, et soovitud on keskuse töötajatele teatavaks tehtud, kuid koolitust seni läbi viidud ei ole.

Sellega seoses palun mind teavitada, millal on kavas keskuse töötajatele sellekohane koolitus korraldada.

1.2. Turvaabinõuna isiku eraldatud lukustatud ruumi paigutamine keskusesse vastuvõtmisel terviseseisundi jälgimiseks ning meditsiinilise läbivaatuse korraldamine vahetult pärast isiku keskusesse vastuvõtmist

Kontrollkäigu tulemusena tegin soovitusel muuta turvaabinõude kohaldamise praktikat, mille kohaselt paigutatakse kõik keskusesse vastuvõetud isikud turvaabinõuna eraldatud lukustatud ruumi, sõltumata sellest, kas on alust kahtlustada isikul tavakontakti raames teisi isikuid ohustada võiva nakkushaiguse olemasolu, sest isiku selliseks eraldamiseks puudub seaduslik alus. Samuti esitasin soovitusel, et keskusesse paigutatud isiku terviseseisundi hindamiseks ning üldise väärikohandamise ohu ennetamiseks tuleb järgida põhimõtet, et keskuse perearst või õde vaataks isiku läbi vahetult pärast isiku keskusesse vastuvõtmist (alapunkt 4.4).

Kirjalikus vastuses teavitasite, et KMA on teinud kõik endast oleneva, et vastavat soovitud järgida. Samas ei ole arst keskuses püsivalt ning majanduslike raskuste tõttu ei ole KMA võimeline tagama meditsiiniõe kohalolekut ööpäevaringselt. Märkisite, et KMA püüab leida lahendusi olukorra parandamiseks ja praktika muutmiseks selliselt, et see tekitaks võimalikult vähe ebamugavusi keskusesse paigutatud isikule, kuid samas tagaks olukorra, kus oleks välistatud nakkushaiguste levik keskusel. Selgitasite, et väljasaadetava keskusesse vastuvõtmisel korraldatakse talle arstlik läbivaatus perearsti või meditsiiniõe poolt. Keskuses puuduvad tingimused nakkushaiguste (nt tuberkuloos jms) kindlaksmääramiseks. Selleks teostatakse väljasaadetavale esimesel võimalusel meditsiiniline läbivaatus AS Lääne-Tallinna Keskhaiglas. Lisasite, et meditsiinilistel põhjustel eraldatud lukustatud ruumi paigutatud isikutele ei kehti samasugused piirangud, kui sinna ohu tõrjumise põhjustel paigutatud isikutele: isikul võimaldatakse vabalt värskes õhus viibimine, taksofoni kasutamine jne.

Järelekontrollkäigul selgus, et keskus jätkab varasemat praktikat, et pärast keskusesse vastuvõtmist paigutatakse isik terviseseisundi jälgimiseks turvaabinõu kohaldamise otsuse alusel eraldatud lukustatud ruumi.

Samuti selgus vestlustest keskuse arsti ning väljasaadetavatega, et meditsiinilist läbivaatust ei korraldata isikule koheselt pärast saabumist, vaid üldjuhul toimub see pärast nakkushaiguste uuringute vastuse saamist.

Eeltoodust nähtub, et vastavad soovitused on täitmata ning puudub ka tegevuskava soovituste rakendamiseks.

Selgitan, et esmase meditsiinilise läbivaatuse korraldamine koheselt pärast isiku keskusesse saabumist on oluline, et tagada isikule vajadusel kohane ravi ning vältida ohtu teiste keskus viibivate isikute tervisele, samas aga ka võimalike väärkohtlemise juhtude avastamiseks. Kuna isiku kinnipidamine ning väljasaatmiskeskusesse paigutamine toimub üldjuhul isiku tahte vastaselt, võib sellega kaasneda sunni kasutamine isiku suhtes ning sellega kõrgendatud väärkohtlemise oht. Terviseseisundi hindamine koheselt kinnipidamisasutusse vastuvõtmise järgselt on vajalik kontrollimaks, kas isikule on kinnipidamisel tekitatud kehavigastusi. See on oluline ka dokumenteerimaks isiku tervislikku seisundit kinnipidamisasutusse vastuvõtmise ajal ning aitab vältida võimalikke hilisemaid kaebusi kehavigastuste või muude tervisehäirete tekkimise kohta kinnipidamisasutuses viibimise ajal. Eeltoodut arvestades tuleb tagada väljasaatmiskeskusesse paigutatud isikule võimalus meditsiiniliseks läbivaatuseks koheselt pärast keskusesse vastuvõtmist. Tuleb kaaluda, kas selle tagamiseks on ka muid võimalusi peale meditsiinipersonali ööpäevaringset kohalolekut keskus. Eeltooduga seoses märgin lisaks, et arvestades isiku enesemääramise õigust on isikul õigus läbivaatusel keelduda tema privaatsust ebaproportsionaalselt riivavatest toimingutest. Samas on väga oluline, et meditsiinipersonal isiku üldist seisundit hindaks ning erinevate meditsiiniliste toimingute vajalikkust isikule selgitaks.

Juhin veelkord tähelepanu, et puudub seaduslik alus isiku eraldatud lukustatud ruumi paigutamiseks tema terviseseisundi hindamise eesmärgil. Lisaks märgin, et nakkushaiguste terviseuuringute tegemine on üldjuhul vabatahtlik. Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadusest ei tulene õiguslikku alust isiku tahtevastaseks nakkushaiguste kontrollile allutamiseks. Seega, keskusesse paigutatud isikul ei ole kohustust terviseuuringutel osaleda, kui ta seda ei soovi.¹

Eeltoodust tuleneval palun esitada üksikasjalik tegevuskava esmase tervisekontrolliga seotud soovituste täitmiseks.

1.3. Meditsiiniline järelevalve turvaabinõude kohaldamisel

Kontrollkäigu tulemusena tegin järgmised soovitused turvaabinõude kohaldamisel arstlikuks konsulteerimiseks (soovituste alapunkt 4.5):

- 1) Ohjeldusabinõude kohaldamisel, samuti sunni kasutamisel seoses muude turvaabinõude kohaldamisega tagada kohene arstlik läbivaatus või teavitada arsti sellest viivitamatult ning korraldada arstlik läbivaatus esimesel võimalusel.

¹ Nakkushaiguste tõrje seaduse § 3 lg 1 järgi antakse nakkushaigetele ja nakkuskahtlasele isikule arstiabi tema nõusolekul. Sama seaduse § 4 reguleerib nakkushaige tahtest olenematu ravi küsimusi.

- 2) Kui tegemist on tõsiselt häiritud käitumise, suitsiidse või varasemalt psühhiaatrilist abi vajanud isikuga, tagada psühhiaatrilise konsultatsiooni läbiviimine esimesel võimalusel.
- 3) Kauem kui 2 tundi kestvate ohjeldamisabinõude rakendamise korral igal juhul korraldada psühhiaatriline konsulteerimine.
- 4) Mitmepäevaste (agressiivsuse, rahutuse tõttu) eraldamisruumi paigutamise korral viia läbi psühhiaatri konsultatsioon.

KMA kirjalikus vastuses on toodud, et kui väljasaadetavate ohjamiseks kasutatakse jõudu, teavitatakse keskuse meditsiinitöötajat. Samuti teavitatakse koheselt keskuse meditsiinitöötajat, kui isik seda ise soovib või ametniku initsiatiivist tulenevalt isiku võimalike vigastuste hindamiseks või ravi teostamiseks. Psühhiaatrilise abi osutamise lepingu kohaselt toimub teenuse osutamine üldjuhul üks kord nädalas. Väljasaadetavalt, kelle suhtes on kohaldatud turvaabinõud, küsitakse alati, kas ta soovib psühhiaatri (samuti psühholoogi) vastuvõtule. Suulise sooviavalduse korral tagatakse väljasaadetavale esimesel võimalusel psühhiaatriline ja psühholoogiline konsultatsioon. Vajadusel, näiteks olukorras, kus tegemist on varasemalt psühhiaatrilist või psühholoogilist abi vajanud isikuga, suunab keskuse perearst (teatud juhtudel ka keskuse ametnik) väljasaadetava ka ilma sooviavalduseta psühhiaatri või psühholoogi konsultatsioonile. Lisasite, et KMA püüab alati võimaluste piires rakendada soovitusi seoses psühhiaatrilise konsultatsiooni kasutamisega.

Järelekontrollkäigu raames selgus, et turvaabinõude kohaldamisel toimub keskuse meditsiinitöötaja teavitamine ning tema poolt olukorra vahetu hindamine siiski vaid juhul, kui ametnikud või turvatöötajad peavad seda vajalikuks ning meditsiinitöötaja viibib keskses. Samuti ei hinda olukorda vahetult psühhiaater, vaid konsulteerimine toimub psühhiaatri või psühholoogi korralise visiidi ajal. Samuti puudub asutusesisene tegevusjuhised, kuidas teavitamine ja konsulteerimine vastavates olukordades peab toimuma ning telefoni teel toimuvat konsulteerimist ei registreerita ega protokollita.

Eeltoodust nähtub, et keskuse sellekohast praktikat ei ole muudetud ning vastavate soovitude täitmiseks tegevuskava puudub.

Nagu ka varasemalt märgitud, puudutavad kõnealused soovitud olukordi, millega kaasneb kõrgendatud väärkohtlemise oht. Sellest tulenevalt peavad olema ette nähtud garantiid, mis aitaksid väärkohtlemise ohtu vähendada, juba esinenud väärkohtlemist avastada ning tagada vajadusel isikule meditsiinilise abi osutamine. Selleks peab väljatoodud juhtudel sõltumatu meditsiinilise ettevalmistusega isik igakordselt vahetult olukorda hindama. Vastavate eesmärkide saavutamiseks ei ole piisav, kui see toimub vaid juhul, kui keskuse personal või turvatöötajad seda vajalikuks peavad. Isik, kes peaks meditsiinipersonali teavitama, võib olla ise osalenud väljasaadetava eraldamise või ohjeldamise aluseks olnud vahejuhtumis ning tal võib esineda huvide konflikt, sest teavitamine võib kaasa tuua võimaliku väärkohtlemise avastamise ja dokumenteerimise. Samuti ei pruugi meditsiinilise väljaõppeta isik olla pädev hindama isiku olukorda ning abi vajadust. Samadel põhjustel ei ole piisav, kui psühhiaatriline konsulteerimine toimub vaid korraliste visiitide ajal, vaid vastavate eesmärkide saavutamiseks on vajalik olukorra vahetu hindamine. Esmajoones tuleb aga tagada kohene olukorra kontrollimine keskuse meditsiinitöötaja poolt.

Eeltoodut arvestades palun esitada üksikasjalik kava soovitude täitmise rakendamiseks.

1.4. Isiku jälgimine ohjeldusabinõude kohaldamise ajal

Kontrollkäigu tulemusena tegin soovitusel tagada ohjeldusabinõude kohaldamise korral isiku vahetu ning pidev jälgimine. Osutasin, et selleks tuleks isiku olukorda kontrollida vähemalt 5-minutilise intervalli järel (alapunkt 4.6).

KMA kirjalikus vastuses on märgitud, et soovitusel täitmiseks muudetakse turvatöötajate juhust, sätestades selles 5–10-minutilise kontrollimise kohustuse. Soovitus täidetakse ametnike ja turvatöötajate koostöös ning ohjeldusabinõude kohaldamise ajal jälgitakse isikut 5–10-minutilise intervalliga.

Järelekontrollkäigu raames selgus, et turvatöötajate juhust on seni muutmata. Keskuse juhataja selgitas, et sisuliselt tähendaks see ühe turvatöötajate posti juurde loomist, milleks puuduvad KMA-l vahendid.

Eeltoodust nähtub, et keskkuses puudub tegevuskava vastava soovitusel täitmiseks.

Sellega seoses selgitan veelkord, et isiku ohjeldamise puhul on tegemist väga intensiivse sekkumisega isiku põhiõigustesse ning ohjeldamist tuleb lugeda äärmuslikuks meetmeks. Ka keskuse praktikas on ohjeldamist esinenud harva. Isikult vabaduse võtmise ning iseäranis isiku ohjeldamisega kaasnevad riigivõimu esindaja positiivsed kohustused tagada isiku tervise ja heaolu säilimine. Eeltoodut arvestades ei saa lugeda vahetu ja pideva jälgimise kohustust ülemääraseks. Sellega seoses väljendan ka kahtlust, et vastava soovitusel täitmine nõuab ühe turvatöötaja koha juurde loomist. Arvestades, et ohjeldamine on siiski erandlik meede ning ka keskuse praktikas on seda kohaldatud harva, on selle soovitusel täitmine tõenäoliselt võimalik töökorralduslikult ka muul viisil, kaasates keskuse ametnikke, ning ei eelda tingimata ühe turvatöötaja juurde võtmist.

Lisaks juhin tähelepanu ka varasemalt väljatoodud kriteeriumitele, mida tuleb ohjeldatud isiku jälgimisel silmas pidada. Nagu piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (CPT) on osundanud, peaks isikut ohjeldamise korral pidevalt jälgima kas tervishoiutöötaja või muu kohase väljaõppega töötaja, kes ei olnud kaasatud eraldamise aluseks olnud vahejuhtumisse. Selle isiku ülesandeks on olla ohjeldatud isikuga vahetus inimlikus kontaktis, aidata maandada ärevust ning vajadusel reageerida ohuolukorrale või abistada isiklike vajaduste esinemise korral (pakkuda juua, võimaldada kasutada WC-d jms). Seega peab vastavat ülesannet täitev isik omama sellekohast väljaõpet, samuti ei tohi see isik olla osalenud ohjeldamise tinginud vahejuhtumises. See tähendab, et konkreetset eraldamise juhul tuleb silmas pidada, et ohjeldatud isiku olukorda jälgiv isik nendele kriteeriumitele vastaks.

Samuti tuleb silmas pidada, et eesmärk on tagada isiku vahetu ja pidev jälgimine ning ära hoida võimalik enesekahjustamine jms. Väljasaatmiskeskuse tingimusi arvestades tegin soovitusel, et ohjeldusabinõude kohaldamise korral tuleb tagada isiku vahetu ning pidev jälgimine, ning selleks tuleks isiku olukorda kontrollida vähemalt 5-minutilise intervalli järel. See tähendab, et kontrollikohustuse puhul tuleb silmas pidada konkreetse isiku olukorda. Kui isiku seisund seda tingib, ei pruugi 5-minutilise intervalli järel kontrollimine olla piisav ning võib olla vajalik isiku pidev jälgimine. Seda tuleb otsustada lähtudes konkreetse vahejuhtumi asjaoludest ning isiku seisundist. Seega ei ole vastava soovitusel täitmiseks piisav turvatöötajate juhustes konkreetse ajalise intervalli fikseerimine, millise aja jooksul peab isikut kontrollima, vaid silmas tuleb pidada iga üksikjuhu asjaolusid.

Eeltoodust tulenevalt kordan soovitus tagada ohjeldusabinõude kohaldamise korral isiku vahetu ning pidev jälgimine, ning kontrollida selleks isiku olukorda maksimaalselt 5-minutilise intervalli järel, arvestades seejuures isiku olukorda. Palun teavitada, kuidas kavatsete seda soovitus täita.

1.5. Käeraudade kasutamine väljaspool keskust saatmisel ning turvaabinõude kohaldamise otsuste vormistamine

Kontrollkäigu tulemusena tegin soovitus tagada väljaspool keskust viibimisel isiku suhtes käeraudade kasutamise otsustamine järgides pädevuse, vormistamise ja sisulise õiguspärasuse nõudeid; ning tagada, et turvaabinõu kohaldamise otsustele oleks märgitud kogu asjassepuutuv informatsioon, s.h turvaabinõu kohaldamise algusaeg kellaajaliselt (alpunktid 4.7).

KMA kirjalikus vastuses on toodud, et juhite ametnike tähelepanu vajadusele vormistada täpsemalt keskusest eemal viibimise ajal käeraudade kasutamine ja tõsta turvaabinõude kohaldamise otsuste vormistamise detailsust. Saatmisel ohjeldusabinõuna käeraudade kasutamise puhul hinnatakse väljasaadetava põgenemiskalduvust, agressiivsust, samuti isiku eelnevat, praegust ja võimalikku käitumist, samuti saatemeeskonna võimet ohuolukorras tagada enda ja kõrvalseisjate turvalisus ning põgenemise reaalselt ohtu. Hinnang märgitakse saateplaanile ning selle alusel otsustatakse käeraudade kasutamise vajadus. Ohjeldusabinõude kasutamise kohta tehakse vastav märge väljaspool väljasaatmiskeskust viibimise loale.

Järelkontrollkäigu raames nähtus toimikutest, et käeraudade kasutamise puhul on väljaspool keskust viibimise loale ning saateplaanile lisatud viide õiguslikule alusele ning üldsõnaline põhjendus („käitumine võib olla ettearvamat“). Dokumentidest ei nähtunud aga faktilisi põhjendusi, millistest asjaoludest tulenevalt on isiku käitumist peetud ettearvamatuks. Seega oli hinnang isikute käitumisele seostamata Teie vastuses toodud faktiliste asjaoludega, mida ohuhinnangu puhul arvesse võetakse.

Kontrollkäigu kokkuvõttes selgitasin põhjendamiskohustuse sisu seoses turvaabinõude kohaldamise põhjendamisega. Põhjendamiskohustus on haldusmenetluse üldine nõue.² Põhjendamine on vajalik tagamaks, et haldusakti adressaat mõistaks, kas tema õigusi on kitsendatud seaduslikult. See tähendab, et isik saaks aru, millisel õiguslikul alusel otsus tehti ning millised on õiguste piiramise põhjused. Põhjendusest peavad piisava selgusega välja tulema konkreetse juhtumi puhul tähtsust omavad asjaolud. Faktilises põhjustuses peavad olema ära näidatud asjaolud, mis toovad kaasa akti andmise aluseks oleva õigusnormi kohaldamise. Oluline on faktilise ja õigusliku põhjustuse omavaheline sidumine, mis peab haldusakti adressaati ja aktiga tutvujat veenma, et juhtumi asjaolud koostoimes kohaldatavate õigusaktidega toovad tõepoolest kaasa just sellesisulise haldusotsustuse tegemise.³

Seega tuleb käeraudade kasutamise korral lisaks üldsõnalisele hinnangule isiku käitumise osas esitada ka faktilised (olustikulised) põhjendused, mille tõttu isiku käitumisele on vastav hinnang antud.

Eeltoodust tulenevalt palun tagada käeraudade kasutamisel põhjenduskohustuse järgimine, nii et välja oleks toodud käeraudade kasutamise faktilised põhjendused.

² RKHKo 07.11.1997, nr 3-3-1-30-97, p 2; RKHKo 14.01.2009, nr 3-3-1-62-08, p 10.

³ RKHKo 14.10.2003, nr 3-3-1-54-03, p 34; 28.10.2003, nr 3-3-1-66-03, p 19.

1.6. Turvaabinõude register

Kontrollkäigu tulemusena esitasin soovitusena seada keskkuses sisse ülevaatlik turvaabinõude kohaldamise register, milles tuleb märkida kõik turvaabinõude kohaldamise juhud, kohaldatava turvaabinõu tüüp, turvaabinõu kohaldamise põhjendus, kohaldamise ajavahemik, märkused arstliku konsulteerimise ning tervisekahjustuse esinemise kohta (alapunkt 4.8).

KMA kirjalikus vastuses on märgitud, et praegusel ajal on kõik turvaabinõude kohaldamise andmed registreeritud Eestis seadusliku aluseta viibinud ja viibivate isikute andmekogus, kuid selles puudub võimalus teha abinõude kohaldamise asjaolude kohta detailseid statistilisi päringuid. Vastav ettepanek edastatakse Siseministeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskusele ning selles osas täiendatakse infosüsteemi koheselt rahaliste vahendite eraldamisel.

Järelkontrollkäigu raames selgus, et vastava soovitusena täitmine infosüsteemi täiendamise näol ei ole rahaliste vahendite piiratuse tõttu lähiajal tõenäoline.

Sellega seoses olen seisukohal, et vastavat registrit on võimalik pidada keskkuses ka käepärasemate vahenditega (nt paberandjal või elektroonilise tabelina vmt) kuni vastava infosüsteemi täiendamiseni.

Eeltoodust tulenevalt kordan soovitusena vastava registri viivitamatuks sisseseadmiseks keskkuses. Palun mind teavitada, kuidas kavatsete seda soovitusena täita.

1.7. Ajasisustusvõimaluste täiendamine

Kontrollkäigu tulemusena tegin soovitusena kaaluda keskkuses pikemaajaliselt kinni peetavatele isikutele pakutavate tegevuste ringi laiendamist, arvestades niipalju kui võimalik konkreetse isiku vajadusi (alapunkt 4.9).

KMA kirjalikust vastusest nähtub, et väljasaatmiskeskuses keskmine kinnipidamise kestvus on kuni 3 kuud ja suuri muutusi vaba aja sisustamise osas ei ole Teie hinnangul vaja teha. Lisasite, et raha eraldamise korral võimalusel täiendatakse ajasisustusvahendeid. Peamiselt on kaalumisel raamatute ostmise, sest väljasaadetavate kasutuses olev kirjandus on iseloomult aegunud.

Märgin, et kontrollkäigul selgus, et alates 01.05.2007 on keskkuses kauem kui 6 kuud kinni peetud 11 isikut, maksimaalne kinnipidamise kestus sel ajavahemikul oli 20 kuud. Järelkontrollkäigu toimumise ajal oli üks isik viibinud keskkuses 1 aasta ja 3 kuud, samuti oli üks isik viibinud keskkuses üle 6 kuu.

Järelkontrollkäigu raames selgus vestlustest väljasaadetavatega, et ajasisustusvõimalused on iseäranis piiratud siinses regioonis vähemlevinud keelte kõnelejalatel – täielikult puuduvad nt araabiakeelsed raamatud, ajakirjad, telesaated jne. Samas viibisid järelkontrollkäigu ajal keskkuses mitmed ainult araabia keelt kõnelevad isikud

Eeltoodut arvestades kordan soovitusena keskkuses viibivate isikute jaoks ajasisustusvõimaluste täiendamiseks. Keskkuses viibivate isikute päritolu arvestades palun kaaluda ka võimalust laiendada erinevates keeltes kättesaadavaid ajasisustusvõimalusi. **Sellega seoses palun teavitada mind täpsemast tegevuskavast selle soovitusena täitmisel.**

1.8. Infomaterjali täiendamine

Kontrollkäigu tulemusena tegin soovitusi muuta infomaterjalis toodud teavet järgnevate küsimuste kohta (alapunkt 4.10):

- 1) lisada teave, et isikul on keskusesse paigutamisel õigus keskuse kulul teavitada kinnipidamisest oma lähedasi;
- 2) lisada teave, et isikul on õigus pöörduda õiguskantsleri poole, kui tal on keskuse tegevuse suhtes kaebusi ning vastav pöördumine edastatakse tasuta;
- 3) täiendada tõlkimist puuduvat alajaotist ning tuua sõnaselgelt välja isiku õigus saada tõlge teda puudutavatest koormavatest haldusaktidest.

KMA kirjalikust vastusest nähtub, et infomaterjalide uuendamise protsessis täiendab KMA nende sisu isiku õigusega teavitada kinnipidamisest oma lähedasi. Märkisite aga, et infomaterjalis on olemas viide võimalusele pöörduda õiguskantsleri poole keskuse kulul, kui isikul puuduvad selleks rahalised vahendid vastavalt väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse (edaspidi VSS) § 26¹¹ lõikele 6. Samas ei pidanud KMA vajalikuks lisada infomaterjalidesse kohustust tõlkida isiku suhtes koormavaid haldusakte. Märkisite, et senise praktika kohaselt informeeritakse isikut tõlgi kaasamise võimalusest haldusmenetluse seaduse kohaselt isiku kulul ning temale tagatakse tõlge haldusakti resolutiivosast, erandkorras võidakse tõlkida isikule kirjalikult kogu haldusakt. Kuna KMA ametnikud valdavad keskusel kinni peetavate isikute seas enamlevinud keeli, tõlgitakse isikutele haldusakt suuliselt ning veendutakse, et isik sai sellest aru. Haldusaktide täielikuks tõlkimiseks puuduvad KMA-l rahalised vahendid.

Järelokrollkäigul selgus, et infomaterjali on lisatud, et „väljasaadetaval on õigus ühele Eesti sisesele telefonikõnele Kodakondsus- ja Migratsiooniameti kulul, et teavitada kinnipidamisest oma lähedasi”. See on lisatud ka vene- ja inglisekeelsetesse⁴ materjalidesse. Keskuse juhataja selgitas, et teatud juhtudel võimaldatakse helistada ka välisriiki, kuid kontrollitakse telefoninumbri vastavust isiku ütlustega ning vastuolude esinemisel kõne sihtriigi osas telefonikõnest keeldutakse.

Selgitan, et vastavalt põhiseaduse § 21 lg 1 esimesele lausele teatatakse igaühele, kellelt on võetud vabadus, viivitamatult talle arusaadavas keeles ja viisil vabaduse võtmise põhjus ja tema õigused, ning antakse võimalus teatada vabaduse võtmisest oma lähedastele. CPT peab võimalust teavitada kinnipidamisest kolmandat isikut väga oluliseks väärkohtlemise ennetamise garantiiks.⁵ Selleks isikuks võib olla kas pereliige, sõber vms vastavalt isiku enda valikule.⁶ Vastava õiguse eesmärgiks on tagada, et isikul oleks võimalik teavitada enda kinnipidamisest kolmandat isikut, keda ta usaldab ning kellel on võimalik talle vajadusel abi osutada (nt abistada rahaliselt, aidata korraldada õigusabi vms). Seetõttu tuleb vastavat õigust – teavitada kinnipidamisest oma lähedasi – sisustada avaralt ning jätta isikule teatud valik, kellele kinnipidamisest teatada. Seetõttu on põhjendamatu piirata isiku vabadust valida, kellega ta ühendust võtab. Samuti on minu hinnangul põhjendamatu infomaterjalidesse lisatud piirang, et isikul on võimalik helistada vaid Eesti-siseselt. Nagu märgitud, selgus järelokrolli raames, et tegelikult keskusel teatud juhtudel võimaldatakse teavitada ka väljaspool Eestit viibivaid isikuid.

⁴ Inglisekeelsetesse infomaterjalidesse lisatud täiendus ei sisaldanud siiski piirangut, et telefonikõne on võimalik teha vaid Eesti-siseselt („A person to be expelled has the right to make one telephone call at the expense of Citizenship and Migration Board to inform his/her relatives about the custody over him/her.”)

⁵ Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (CPT) standardid. CPT/Inf/E(2002)1 – Rev.2006, lk 6, p 36.

⁶ Samas.

Infomaterjal on toodud viide, mille kohaselt on väljasaadetaval õigus rahaliste vahendite puudumisel saada keskuselt abi Eesti riigiasutustega kirjavahetuse pidamisel (alapunkt 18, lk 2). Seega sisaldab infomaterjal üldsõnalist viidet võimalusele pöörduda riigiasutuste poole ning et pöördumine edastatakse keskuse kulul vaid juhul, kui isikul puuduvad rahalised vahendid.

Selgitan, et vastavalt õiguskantsleri seaduse (edaspidi ÕKS) §-le 24, kui õiguskantslerile esitab avalduse kinnipeetav, peab asjaomane asutus edastama selle viivitamata oma kulul adressaadile sisu kontrollimata. Seega tuleb õiguskantslerile adresseeritud pöördumine edastada õiguskantslerile keskuse kulul sõltumata sellest, kas isikul on rahalisi vahendeid. Samuti olen seisukohal, et infomaterjalides on vaja tuua välja selgesõnaline viide õiguskantsleri poole pöördumise õiguse kohta, arvestades õiguskantsleri pädevust. Vastavalt ÕKS § 19 lõikele 1 on igal õigus pöörduda oma õiguste kaitseks õiguskantsleri poole taotlusega kontrollida, kas riigiasutus, kohaliku omavalitsuse asutus või organ, avalik-õiguslik juriidiline isik või avalikke ülesandeid täitev füüsiline või eraõiguslik juriidiline isik järgib põhiõiguste ja -vabaduste tagamise põhimõtet ning hea halduse tava. Samuti on õiguskantsler alates 18.02.2007 piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväarikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusasutus (ÕKS § 1 lg 7). Seega on õiguskantsleri tegevus tihedasti seotud kinnipidamistingimuste kontrollimisega.

Tõlkimise korraldamise osas väljasaatmiskeskuses teavitasite 17.04.2009 vastuses teabe nõudmisele, et väljasaadetavatele tõlgitakse kirjalikult kõik nende suhtes tehtud keelduvad otsused neile arusaadavasse keelde; ülejäänud väljasaadetavate suhtes tehtud otsused, kirjavahetus jms tõlgitakse väljasaadetava soovil neile arusaadavasse keelde (kiri nr 1.1-12/15179-1, p 8.4). 2007. aastal tegi õiguskantsler ettepaneku keskuses mõistlikkuse põhimõttest lähtuvalt tõlkida vastused väljasaadetavate avaldusele kirjalikus vormis keelde, millest nad aru saavad. Õiguskantsler selgitas, et kaalutusõiguse teostamise põhimõtetest ning hea halduse tavast tulenevalt peab muukeelse märgukirja, selgitustaotluse, avalduse vms vastuvõtmisel ning haldusorgani vastusest või muust dokumendist tõlke tegemise vajaduse hindamisel arvestama selle esitamise asjaolusid kooskõlas kaalutusõiguse teostamise põhimõtetega. Haldusorgan peab arvestama isiku eesti keelest arusaamisvõimet, samuti majanduslikke võimalusi kasutada tõlgi abi dokumendi esitamiseks või vastuskirjast arusaamiseks. Ühe määrava asjaoluna tuleb arvesse võtta, kui olulised põhiõigused ja -vabadused on kaalul. Õiguskantsler rõhutas ühtlasi, et isiku põhiõiguseid intensiivselt riivava dokumendi kirjaliku tõlke tagamine on oluline isiku kaebeõiguse seisukohalt. Dokumendist arusaamine võimaldab isikul teha kaalutletud otsus, kas pöörduda vaideorgani või kohtu poole ning aitab edasiselt vältida haldusakti andmise või toimingute tegemise põhjustest mitteamisest tingitud arusaamatusi ja seeläbi ennetavalt vähendada nii asutuste kui kohtute töökoormust (vt õiguskantsleri 20.06.2007 märgukiri nr 7-7/070123/0702570, p 6).

Seega olen juhtinud tähelepanu, et keskuse iseloomu arvestades on hea halduse põhimõttest tulenevalt vajalik väljasaatmiskeskuses tagada tõlge haldusorgani vastustest väljasaadetavate pöördumistele, aga iseäranis koormavatest haldusaktidest suuremal määral, kui haldusmenetluse seaduses sätestatud üldine regulatsioon tõlkimise osas ette näeb. Samuti olete mulle antud vastuses teavitanud, et ka korraldate tõlkimist vastavalt. Väljasaadetavatele antavas infomaterjalis on aga toodud tõlkimise osas välja vaid haldusmenetluse seaduse §-st 21 tulenev üldine regulatsioon.⁷

⁷ Haldusmenetluse seadus, § 21. Tõlk

(1) Kui menetlusosaline või tema esindaja ei valda keelt, milles asja menetletakse, kaasatakse menetlusosalise taotlusel asja menetlemisele tõlk.

(2) Tõlgi kaasamise kulud katab tõlgi kaasamist taotlenud menetlusosaline, kui seaduse või määrusega ei ole sätestatud teisiti või kui haldusorgan ei otsusta teisiti. Haldusorgan võib kehtestada tingimuse, et haldusaktiga isikule antav õigus ei teki enne tõlgi kaasamise kulude katmist.

Seega nähtub infomaterjalist, et tõlgi kaasamise korral peab väljasaadetav ise kandma tõlkimisega kaasnevad kulud, milleks väljasaadetaval ei pruugi olla vahendeid. Seega annab infomaterjal väljasaadetavale tema õiguste kohta eksitavat infot.

Eeltoodust tulenevalt palun teha infomaterjalis järgnevad täiendused:

- 1) lisada infomaterjalidesse õigus teavitada kinnipidamisest oma lähedasi ning eemaldada piirang, mille kohaselt on võimalik helistada vaid Eesti-siseselt;
- 2) lisada infomaterjalidesse teave õiguse kohta pöörduda õiguskantsleri poole keskuse kulul, tuues välja ka õiguskantsleri pädevus;
- 3) lisada infomaterjalidesse teave, et väljasaadetaval on õigus saada kirjalik tõlge tema suhtes tehtud koormavatest haldusaktidest ning muudest keelduvatest otsustest talle arusaadavasse keelde; ülejäänud väljasaadetavate suhtes tehtud otsused, kirjavahetus jms tõlgitakse väljasaadetava soovil talle arusaadavasse keelde.

Palun teavitada mind, kuidas olete vastavad soovitused täitnud ning edastada koopia muudetud infomaterjalist.

1.9. Külmkapi võimaldamine

Kontrollkäigu tulemusena kordasin õiguskantsleri 2007. aastal tehtud soovitust tagada keskuses pikemaajaliselt viibivatele isikutele võimalus kasutada külmkappi (alapunkt 4.11).

KMA kirjalikust vastusest nähtus, et Te ei pea külmkapi soetamist otstarbekaks.

Järelkontrollkäigu raames KMA esindajatega toimunud vestluse raames siiski selgus, et olete kaalunud selle paigutamist puhketuppa, kuid keskus näeb mitmeid ohte, kui külmikusse paigutatav söök võidakse rikkuda või seda loata võtta. Märgin, et järelkontrolli raames toimunud vestluste käigus väljendasid väljasaadetavad korduvalt soovi ja vajadust kasutada külmkappi.

Eeltoodut arvestades kordan soovitust võimaldada keskuses pikemaajaliselt viibivatele isikutele kasutada külmkappi.

2. Täiendavad soovitused väärkohtlemise ennetamiseks

Arvestades järelkontrollkäigu raames tõusetunud küsimusi seoses õiguskantsleri soovituste täitmisega ning tõhustamaks võimaliku väärkohtlemise ennetamise garantiisid, esitan järgmised täiendavad soovitused:

- 2.1. Palun tagada, et isikul oleks võimalik teavitada kinnipidamisest oma lähedasi või muud isikut omal valikul ning tagada teavitamise õigus ka väljaspool Eestit, kui väljasaadetav seda soovib (vt eelpool p 1.8).**
- 2.2. Palun dokumenteerida väljasaadetava toimikus, et väljasaadetaval on olnud võimalik kolmandat isikut kinnipidamisest teavitada. Selleks palun lisada toimikusse teave helistamise aja ning telefoninumbri kohta koos väljasaadetava kinnitusega.**
- 2.3. Palun täiendada turvaabinõude kohaldamise otsuse blanketti nii, et sellel oleks fikseeritud, kas ja millal on keskuse meditsiinitöötaja ning psühhiaater isiku läbi vaadanud, tema olukorda hinnanud või millal on toimunud telefoni teel konsulteerimine.**
- 2.4. Palun telefoni teel toimunud konsultatsioonid meditsiinipersonaliga protokollida.**
- 2.5. Palun lisada kõikidele keskuses vormistatud dokumentidele, mida on väljasaadetavale temale arusaadavasse keelde tõlgitud, märge suulise tõlkimise kohta ning talletada toimikus koopia kirjalikust tõlkest. Vastavast märkest peaks nähtuma, millal, millises ulatuses ja kes dokumendi tõlkis (sh nimi ning staatus (ametnik, tõlk)) ning väljasaadetava kinnitus tõlkimise kohta.**

3. Täiendavad küsimused

Järgnevalt käsitlen küsimusi, mis tõusetusid täiendavalt järelkontrollkäigu raames ning mille osas palun Teil selgitada vastava praktika põhjuseid.

3.1. Väljasaadetavate registreerimine

Järelkontrollkäigul selgus, et keskuses puudub üldine register, kuhu oleksid registreeritud kõik keskusesse paigutatud isikud. Pärast keskusesse paigutamist avatakse iga väljasaadetava suhtes isiklik toimik.

Vastavalt siseministri 27.07.2004 määrusega nr 49 kinnitatud väljasaatmiskeskuse sisekorraeeskirja § 7 lõikele 1 väljasaadetava vastuvõtmine registreeritakse. Sisekorraeeskirjade § 9 reguleerib eraldi isikliku toimiku avamist, vormistamist ja hoidmist. Vastavalt § 9 lõikele 1 avatakse väljasaatmiskeskusesse vastuvõtmisel väljasaadetava isiklik toimik.

Selgitan, et üldise registri pidamine keskusesse paigutatud isikute kohta on vajalik, et tagada kompaktne ülevaade teatud ajahetkel keskusesse paigutatud isikutest. Väärkohtlemise ennetamiseks ning avastamiseks on väga oluline dokumenteerida, millal isik keskusesse saabub, mis ajavahemikul ta on keskusest eemal viibinud ning keskusest lahkunud. Samuti on see oluline vahend teatud ajavahemikul keskusesse paigutatud isikute kohta andmete saamiseks. Kõnealune

teave on vajalik ka keskuse jaoks, et omada ülevaadet igahetkeliselt keskuses viibivatest isikutest. Kuigi väljasaadetavate kohta avatakse koheselt pärast keskusesse vastuvõtmist isiklik toimik, ei võimalda need kohest kompaktna ülevaadet keskusesse paigutatud isikute kohta. Samuti ei säilitata isiklike toimikuid keskuses. Nii näeb ka sisekorraeeskirjade § 7 lg 1 ette väljasaadetava vastuvõtmise registreerimise kohustuse. Analoogset funktsiooni teistes kinnipidamisasutustes täidab nt arestimaja tööarvestuse raamat.

Varasemalt olete selgitanud, et andmed väljasaatmiskeskusesse paigutatud isikute kohta registreeritakse üldiselt Eestis seadusliku aluseta viibivate ja viibinud välismaalaste andmekogus. Eestis seadusliku aluseta viibivate ja viibinud välismaalaste andmekogu pidamise kord on vastu võetud siseministri 27.02.2007 määrusega nr 24. Selle § 8 lg 2 punkti 3 kantakse andmed välismaalase ja temaga läbiviidud toimingute kohta andmekogusse hiljemalt kahe tööpäeva jooksul väljasaadetava väljasaatmiskeskusesse paigutamise või väljasaadetava kinnipidamisest arvates, kui väljasaadetavat ei ole varem seadusliku aluseta viibiva välismaalase arvele võetud. Seega ei taga vastavas andmebaasis registreerimine igahetkelist ülevaadet keskusesse paigutatud isikute kohta.

Eeltoodut arvestades palun Teil selgitada üldise registri puudumise põhjuseid ning edastada oma seisukoht keskuses vastava registri sisseseadmise võimalikkuse kohta. Samuti palun selgitada, kuidas registreeritakse Eestis seadusliku aluseta viibivate ja viibinud välismaalaste andmekogus andmed isiku keskusesse vastuvõtmise kellaaja, keskusest väljasõidu ja naasmise aja ning keskusest lahkumise aja kohta, ning kas registrist on võimalik saada väljavõtteid nende andmete osas teatud ajavahemiku kohta ja millistel keskuse ametnikel on juurdepääs nendele registriandmetele.

3.2. Tõlkimine väljasaatmiskeskuses

Järelekontrollkäigu raames selgus, et keskuse ametnike poolt toimingute läbiviimisel kasutatakse teisi väljasaadetavaid tõlkidena. Siiski märkisid KMA esindajad, et vajadusel kasutatakse ka ametlike tõlke. Samuti selgus vestlusest keskuse arstiga, et teisi väljasaadetavaid kasutatakse tõlkidena, kui keskuse arst teostab väljasaadetava tervise seisundi läbivaatust.

Käsitlesin tõlkimise kohustust ning sellest isikute teavitamist eelpool (vt alapunkt 1.8.). Järelekontrollkäigu raames toimunud vestlustest KMA esindajate ning väljasaadetavatega selgus, et KMA ametnikud ei tõlgi väljasaadetavatele erinevaid dokumente enam nii palju kui varem.

Arvestades järelekontrollkäigu raames tõusetunud küsimusi seoses tõlkimisega, palun Teil anda üksikasjalik ülevaade, kuidas on tõlkimine keskuses korraldatud. Palun Teie vastust järgnevatele küsimustele:

1. Palun nimetada, missugustest haldusaktidest või muudest dokumentidest antakse väljasaadetavale kirjalik tõlge temale arusaadavasse keelde.
2. Missugustel juhtudel tõlgitakse kirjalikult terve dokument, millal vaid osaliselt?
3. Kas kirjalikke tõlkeid säilitatakse väljasaadetava isiklikus toimikus?
4. Missugustel juhtudel tõlgitakse isikule teave suuliselt?
5. Kuidas on suulise tõlkimise toimumine dokumenteeritud?
6. Keda kasutatakse tõlkidena? Palun tuua konkreetsed näited, millistel juhtudel kasutatakse tõlkimisel vannutatud tõlke, millal tõlgivad ametnikud, millal turvatöötajad, missugustel juhtudel kasutatakse tõlkimiseks teiste väljasaadetavate abi.

7. Palun kirjeldage, kuidas toimub tõlgi kaasamine, kui tõlkimiseks kasutatakse vannutatud tõlki (kas on olemas sellekohased eelkokkulepped, kui kiirest on võimalik tõlke kaasata, tõlkimisel tehniliste abivahendite kasutamine jms).

3.3. Kokkusaamiste võimaldamine

Järelekontrollkäigul selgus vestlustest väljasaadetavatega, et kehtiva kokkusaamiste korralduse puhul on keskuses viibivate isikute lähedastel raske kokkusaamisele tulla, sest kokkusaamisi võimaldatakse vaid tööpäevadel.

Üks väljasaadetav tõi ka näite, et kokkusaamised on peamiseks viisiks, kuidas väljasaadetavatel on võimalik saada raha, et keskuse vahendusel sisseoste teha. Seega võib kokkusaamiste mittevõimaldamine avaldada mõju ka teiste õiguste kasutamisele.

Samuti nimetas väljasaatmiskeskuse ametnik, et sageli tuleb kokkusaamist sooviv isik ise kohale ning vormistab taotluse kohapeal. Siiski ei võimaldata kokkusaamist kohe samal päeval, vaid esitatud taotlust menetletakse ning teatatakse, millal kokkusaamisele on võimalik tulla.

2007. aastal esitas õiguskantsler soovitus muuta kokkusaamiste regulatsiooni, nii et kokkusaamine oleks võimalik ka nädalavahetustel (väljaspool tööaega) ja kauem kui 0,5 tundi korraga.

Märgin, et kokkusaamise kestuse kohta väljasaadetavad sel korral kaebusi ei esitanud. Samuti nähtus toimikutest, et kokkusaamisi on võimaldatud pikemalt kui 0,5 tundi.

Vastavalt VSS § 26¹⁰ lõikele 4 toimuvad kokkusaamised väljasaadetavaga väljasaatmiskeskuse sisekorraeeskirjadega ettenähtud korras, aegadel ja ruumides ning kokkusaamise kestuse määrab väljasaatmiskeskuse juhataja ja see ei või ületada kolme tundi. Vastavalt väljasaatmiskeskuse sisekorraeeskirja § 23 lõikele 2 toimuvad kokkusaamised teisipäeval ja neljapäeval kell 10.00 kuni 13.00 ja 14.00 kuni 16.00.

Vestlustest KMA esindajatega selgus, et peamiseks takistuseks kokkusaamiste korraldamisele nädalavahetusel on ametnike tööaeg.

Olen seisukohal, et kokkusaamiste võimaldamine on vajalik tagamaks isiku põhiõigust perekonna- ja eraelu puutumatusse. Samuti on kokkusaamiste võimaldamine oluline väärkohtlemise ennetamise garantii. Arusaadavalt on paljudele kokkusaamisele tulemine lihtsam nädalavahetusel, sest ka kokkusaamisele tulevad isikud võivad töötada, alaealised võivad olla seotud koolikohustusega jms.

Sellega seoses palun Teil teatada, kas Teil on täiendavaid märkusi kokkusaamiste paindliku võimaldamise osas. Samuti palun selgitada, mis põhjusel ei võimaldata kokkusaamisi koheselt samal päeval, kui taotlus kokkusaamiseks esitatakse.

3.4. Kokkusaamisele tulnud isikute andmete kontrollimine karistusregistrist ning karistatuse korral kokkusaamise keelamine

Järelekontrollkäigul toimikutega tutvumisel selgus, et kokkusaamist taotlenud isikute andmeid kontrollitakse karistusregistrist. Samuti nähtus ühest toimikust, et kokkusaamine väljasaadetava elukaaslasega keelati, sest elukaaslasel oli karistus.

VSS § 26¹⁰ lg 2 järgi võib väljasaatmiskeskuse juhataja loal väljasaadetav kokku saada lühiajaliselt järelevalve all käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatata isikutega isiklikes, õiguslikes või ärilistes huvides, mida väljasaadetav ei saa teostada kolmandate isikute kaudu, kui kohtumised ei takista väljasaatmise täideviimist. Väljasaadetaval lubatakse kokku saada ainult isikutega, kelle maine ja motiivide osas ei ole väljasaatmiskeskuse juhatajal põhjendatud kahtlusi.

Karistusregistri seaduse (edaspidi KarRS) § 3¹ määratleb karistusregistri andmete õigusliku tähenduse. Selle lõike 1 esimese lause järgi lähtutakse karistusregistrisse kantud isiku karistusandmetest isiku karistatuse ja kuriteo või väärteo korduvuse arvestamisel. KarRS §-s 17 on määratletud isikud, kellel on õigus saada karistusregistrist andmeid. KarRS § 17 lg 1 p 7 järgi on õigus saada karistusregistrist andmeid valitsusasutusel seadusega või seaduse alusel antud õigusaktiga sätestatud ülesannete täitmiseks.

Eeltoodust nähtub, et VSS § 26¹⁰ lg 2 teise lause alusel võib keelata kokkusaamisi isikutega, kelle maine ja motiivide osas on keskuse juhatajal põhjendatud kahtlusi. Siiski ei tulene väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadusest selget volitust kokkusaamist taotleva isiku karistusandmete kontrollimiseks. Vastavalt KarRS § 17 lg 1 punktile 7 on haldusorganil õigus saada karistusregistrist andmeid seadusega või seaduse alusel antud õigusaktiga sätestatud ülesannete täitmiseks. Küsimusi tekitab aga nimetatud sättele niivõrd laia tõlgenduse omistamine, et vastava sätte alusel võib karistusregistrist andmeid kontrollida sellise KMA tegevuse tarbeks, millisel juhul ei ole õigusaktidega karistatusele õiguslikku tähendust omistatud. Karistusregistri seaduse vastavast sättest tuleneb alus andmete kontrollimiseks juhul, kui seadusega on omistatud isiku karistatusele õiguslik tähendus.

Nagu eelpool selgitatud, pean kokkusaamiste võimaldamist väga oluliseks tagamaks isiku põhiõigust perekonna- ja eraelu puutumatusel; samuti on kokkusaamiste võimaldamine oluline väärkohtlemise ennetamise garantii. Seetõttu pean küsitavaks praktikat, mille kohaselt on keelatud väljasaadetaval kokku saada tema elukaaslasega üksnes põhjusel, et isikut on varasemalt karistatud (mistahes süüteo eest), kuna seos väljasaatmise täideviimise takistamisega on ebaselge.

Eeltoodut arvestades palun Teie selgitusi järgmiste küsimuste osas:

1. Palun selgitage, milline on Teie hinnangul õiguslik alus väljasaadetavaga kokkusaamisele tuleva isiku andmete kontrollimiseks karistusregistrist?
2. Kuidas sisustate VSS § 26¹⁰ lg 2 teises lauses toodud mõistet „maine“?
3. Kuidas on Teie hinnangul seotud andmed isiku karistatuse kohta ning võimalik väljasaatmise täideviimise takistamine?
4. Kas kõigi kokkusaamisele tulevate isikute andmeid kontrollitakse karistusregistrist (s.h õigusnõustajate, vaimulike, kodanikeühenduste esindajate andmeid)?
5. Kui paljudel juhtudel on keeldutud isikule kokkusaamise võimaldamisest, sest kokkusaamisele tuleval isikul on karistus?
6. Kas kokkusaamine keelatakse alati, kui isikul on karistus?
7. Millistel põhjustel lisaks karistatusele on kokkusaamise lubamisest keeldutud?

3.5. Terviseuuringute vabatahtlikkus

Järelekontrolli raames toimunud vestlustest väljasaadetavatega tekkis kahtlus, kas väljasaadetavaid teavitatakse, et nakkushaigusi puudutavad terviseuuringud, mida korraldatakse keskusesse paigutamisel, on vabatahtlikud (vt eelpool lk 3). Sellist kahtlust tekitab ka asjaolu, et väljasaadetavatele ei korraldata esmast tervise seisundi hindamist koheselt keskusesse vastuvõtmisel, vaid üldjuhul alles pärast nakkushaiguste uuringute vastuse saamist. See tähendab, et terviseuuringute läbiviimist ning selle vajalikkust ei selgita väljasaadetavale mitte meditsiinipersonal, vaid ametnikud. Selle tulemusena võib teade meditsiiniuuringute läbiviimisest mõjuda korraldusena ning keskusesse paigutatud isikud ei pruugi olla teadlikud, et uuringutel osalemine on vabatahtlik.

Sellega seoses palun mind teavitada, kuidas on korraldatud keskusesse paigutatud isikute teavitamine terviseuuringute läbiviimisest ning kas isikutele selgitatakse, et uuringute teostamine on vabatahtlik.

3.6. Hambaravi korraldamine

Järelekontrollkäigu raames toimunud vestluse käigus keskuse arstiga selgus, et kui isikul puuduvad rahalised vahendid, võimaldatakse isikule hambaravi osas vaid hamba väljatõmbamist. Seda ka juhul, kui tegemist on vältimatu abi juhtumiga.

Sellega seoses palun selgitada, kuidas on korraldatud keskusel hambaravi osutamine. Seejuures palun täpsustada, kes otsustab ravisse puutuvad küsimused (hamba väljatõmbamine või ravimine), juhul kui isikul puuduvad rahalised vahendid tasumiseks.

3.7. Päevakava paindlikkus

Järelekontrollkäigu raames tõstasid väljasaadetavad taas küsimuse päevakava paindlikkusest. Väljasaadetavad osutasid, et nad peavad minema oma tuppa kell 21.30. Samas on peamiseks ajaveetmisvõimaluseks keskusel televiisori vaatamine, kust filmid algavad üldjuhul alles samal ajal, kui väljasaadetavad peavad minema oma tubadesse. Väljasaatmiskeskuse sisekorraeskirja § 16 järgi algab keskusel öörahu kell 22.00, kell 21.35–22.00 toimub valmistumine öörahuks.

Ka 2007. aasta kontrollkäigu tulemusena juhtis õiguskantsler tähelepanu asjaolule, et kehtestatud jäik ajaline piirang, mille kohaselt ei ole lubatud keskusel liikumine ja suhtlemine ajavahemikul 22.00 kuni 8.30, ei ole proportsionaalne meede väljasaatmiskeskuses üldise korra tagamisel (õiguskantsleri 20.06.2007 märgukiri nr 7-7/070123/0702570, p 4).

Sellest tulenevalt palun Teil esitada oma seisukoht päevakava paindlikumaks muutmise võimaluste osas. Samuti palun selgitada, kuidas on praktikas sisustatud ajavahemikus 21.35–22.00 ette nähtud valmistumist öörahuks ning kas väljasaadetavad peavad sel ajavahemikul juba oma tubadesse minema.

Palun Teie vastust kirjas toodud soovitude täitmise ning täiendavalt esitatud küsimuste osas hiljemalt 15.12.2009.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder

Teadmiseks: Siseministeerium